

риносу Моше Пијаде борби против буржоаског политичког поретка у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца. О доприносу М. Пијаде рјешавању националног питања у Југославији пише Коча Јанчић. Моша Пијаде је био и у Билећком концентрационом логору, па о томе пише Славољуб Цветковић. Смиљана Ђуројић пише о елементима синтезе у историји КПЈ насталој у казниони Сремске Митровице. „Моша Пијаде сатиричар, хумориста и карикатуриста“ наслов је рада Драгице Лазаревић. Михаило Апостолски пише о раду М. Пијаде на афирмацији македонске националне индивидуалности. О боравку М. Пијаде у Црној Гори 1941 — 1942. године пише Ђуро Вујовић. Душан Живковић пише о М. Пијаде и фочанским прописима. О упутствима Покрајинског народноослободилачког одбора за Црну Гору и Боку и о фочанским прописима пише Зоран Лакић. Јован Р. Бојовић пише о раду М. Пијаде у Дурмиторској партизанској републици (1941 — 1942). „Гледање М. Пијаде на национално питање у Босни и Херцеговини“ наслов је рада Касима Суљевића. Михаило Соболевски пише „Моша Пијаде и народноослободилачки покрет у Хрватској“ О доприносу М. Пијаде изградњи југословенске федерације пише Евгени Димитров. Јова Михаљевић пише о улози М. Пијаде у раскривању контрареволуционарног покрета Драже Михаиловића. „Правна мисао Моше Пијаде о стварању и

изградњи нове Југославије“ наслов је саопштења Леона Гершковића. Борис Буклијаш пише „Моша Пијаде и Закон о народним одборима из 1946. године“. Мошин биограф Слободан Нешовић написао је саопштење „Моша Пијаде и јавност скупштинског рада“. Смиља Аврамов пише „Моша Пијаде о односима у послератном свету“. „Схватање Моше Пијаде о ангажованом новинарству“ наслов је саопштења Здравка Лековића. Ванек Шифтар пише „Моша Пијаде као стваралац темеља нашег самоуправниог права и борац за равноправност Рома“.

Наслови говоре о разноврсности радова у зборнику посвећеном Моши Пијади. У исто вријеме то нам казује о разноврсности питања којима се Пијаде бавио. Његова многобројна преписка у току рата, нарочито у првој години рата, говори о његовом вишеструком ангажовању на културним, образовним, просвјетним, политичким, војним и другим питањима.

Ова књига добро ће доћи свим оним које буде интересовала тематика везана за рад велике југословенске личности Моша Пијаде. И не само то: књига је и прилог изучавању револуционарног покрета, рата и социјалистичке револуције и послератног периода развоја Социјалистичке Југославије.

Драгослав Бојовић

ИСТОРИЈСКИ ЧАСОПИС, ИСТОРИЈСКИ ИНСТИТУТ У БЕОГРАДУ

књига XXXI, 1984. стр. 336

Часопис је годишњак Института, па понекад излази и са већим закашњењем. У часопису је објављено 8 чланака и неколико прилога различитих по тематици из периода од раног средњег вијека до балканских ратова 1912. и 1913. године.

Јованка Калић у чланку „Ниш у средњем веку“ обрађује овај град у дугом временском периоду од раног средњег вијека до коначног уништења српске државе 1459. године. Рад Јосипа Лучића носи назив „О неким облицима неаграрне привреде у дубровачком за-

лођу на пријелазу XIII у XIV стољеће". Међу облицима неаграрне привреде трговина заузима једно од првих мјеста. Лучић пише да дубровачки трговци нијесу куповали робу само у непосредном залеђу, него и у Брскову, гдје је била ковница новца и њихово главно тржиште. „Тамо су Дубровчани поравњавали зајмове, намиривали дугове, слали задужнице да се утјерају, били закупци трга и ковнице“. Дубровник је, пише у чланку, био и тржиште робова, а говори се и о усељавању становника из ширег залеђа у Дубровник.

У чланку „Понтификат которске бискупије у Лењинграду“ Душан Синдик даје резултате досадашњих истраживања рукописа. Часопис доноси чланак (превод) солвеначког историчара Ферда Гестрина „Миграције Словена у Италији кроз векове“. Чланак је рађен на основу извора у југословенским (Дубровник, Задар, Ријека) и богатим италијанским архивима. Гестрин прати миграцију од раног средњег вијека па све до почетка XIX вијека. Он пише да су разлози за исељавање били различити, али се може тврдити да су у свим раздобљима преовлађивали економски, „иако нијесу неважни ни друштвени ни политички мотиви“. Словенске миграције у Италију Гестрин дијели у три периода. Изванредни научни прилог је и повелики чланак Андрије Радоњића „Економска и политичка основа новог опозиционог покрета, радничког, радикал-социјалистичког и социјалистичког смера“. У раду се анализирају економске и политичке основе опозиционог покрета у Србији од 1869. до 1876, када је Србија ступила у рат противу Турске.

„Функција државних школа у националној политици Калајевог режима“ је чланак Томислава Калаџића. Аутор пише да је политика Калајевог режима у изградњи школског система у Босни и Херцеговини посљедњих 20 година XIX вијека била у складу са његовим цјелокупним ситемом у земљи. Аутор говори о карактеристикама школског система, о броју

школа, о школским програмима, о уџбеницима итд. Интересантан је и веома важан рад Владимира Стојанчевића „Савремена политика, историја и картографија о балканским ратовима 1912. и 1913. године (методолошко-историографски приступ)“ Посебних радова из историјске картографије у правом смислу код нас нема, колико нам је познато, осим фрагмената у појединим историографским дјелима. О значају историјске картографије Стојанчевић каже: „Историјска картографија, као важан део историјске науке, отвара широко поље рада које има, осим ужег дисциплинираног задатка, још и значај потврђивања општих историјских факата на један посебан начин, који пружа синтетизован (и синтетички) увид у целовитост историјских збивања на појединим тематским и проблемским целинама“. Стојанчевић је у чланку приказао двије-три „картографски приказане ситуације из проблематике балканских ратова“. Редакција часописа објавила је у преводу са енглеског језика и чланак Џона Р. Ламеа „Економска историја Балкана и позадина првог светског рата“

Прилози које доноси часопис такође значајан допринос српској историографији.

„Саборне цркве Зетске епископије и митрополије у средњем веку“ прилог је Марије Јанковић који представља кратак историјат ове црквене организације. Такође је значајан прилог Љиљане Чолић „Да ли је постојао Думенов устанак“. Љиљана Човић детаљном анализом царског фермана из 1572. године, који је проучавао Скендер Ризај, историчар из Приштине, и на основу њега тврдио да је 1572. на подручју Враћа избио Думенов устанак против турске власти, дошла је до супротног закључка — да Думеновог устанка те године није било „и да га треба уклонити из српске историографије...“ Аутор прилога „Гарашанин као државник“ је Дејвид Мекензи, професор на Колумбијском универзитету, који виђ више од 30 година проучава руску и српску историју. Рад је прочитан

на трибини Историјског института. „Питање кнежевине Србије на париградској конференцији 1876/1877. године“ је прилог Предрага Цицмила (који је у међувремену умро), утемељен на грађи наших и страних архива. Аутор прилога „Руски конзул А. И. Персијани о приликама у Србији почетком друге напредњачке владе“ Даница Милојевић у напомени наглашава да је резултат њених истраживања у Архиву спољне политике Русије, али јој је било могуће само дјелимично користити фондове тога Архива. Душан Батаковић је објавио прилог „Покушај отварања српског конзулата у Призрену 1898 — 1900. године“, а Ђорђе Микић интересантан прилог „Разматрање Милана Ракића, вицеконзула у Приштини, 1907. године о успостављању веза између Србије и Албанаца.“

Чланци и прилози имају резиме на страним језицима.

У часопису су објављене и двије дискусије, које чине важан научни прилог за расправљање питања о којима се води полемика.

Посебно је важна опширна дискусија Глигора Станојевића „Одговор Рајку Веселиновићу“. Из текста, колико смо то ми закључили, међу њима двојицом полемика је почела прије 1979. године, а повод је књига Г. Станојевића „Србија и српски народ у време бечког рата 1683 — 1699. године“. Друга дискусија је Богумила Храбака „О Филипу де Перету и још једном о дубровачком конзулату у Александрији“.

У часопису је објављено и неколико приказа и биљешки на поједине књиге. Објављен је и приказ „Седамнаестог заседања Чехословачко-југословенске комисије историчара у Брну“, одржаног 11—14. октобра 1983. год.

На крају поменимо и то да је објављен *In memoriam* др Гавру А. Шкриванићу, историчару, који је умро 1984. године, а у Институт дошао још непосредно после његовог оснивања 1948. и у њему радио до одласка у пензију.

Новица Ракочевић

ГОДИШЊАК ДРУШТВА ИСТОРИЧАРА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ XXXV И XXXVI

Сарајево 1984 — 1985

У бројевима XXV—XXVI Годишњака Друштва историчара Босне и Херцеговине за 1984. и 1985. годину публиковани су радови који су плод најновијих научних историографских истраживања. У најважнијој рубрици Чланци и Расправе као уводни у броју 35/84. уврштен је рад Бранислава Ђурђева „Насељавање Влахо-сточара у сјеверну Србију у другој половини XV вијека“ (стр. 9—34), који је критички осврт на реферат Душанке Бојанић изложен на симпозију под насловом „Власи у XV и XVI вијеку“. Аутор напомиње да је, иступајући Душанке Бојанић уперено против

резултата истраживања до којих је он дошао, и то нарочито да се негира да су земљорадничке крајеве сјеверне Србије масовно населили Власи-сточари у дрвој половини XV стољећа, затим да је у Србији успостављено крајиште са Власима за вријеме владавине деспота Стефана Лазаревића и да су Турци у Србији затекли тако организовано крајиште, те да су усвојили тада настале законске одредбе о Власима. Критички осврћући се на оваква тумачења Душанке Бојанић, др Бранислав Ђурђев на основу објављене и необјављене турске грађе доказује неоснованост тих поставки.